

Честит Банго Васил! Ромската Нова година

Какво повеляват традициите по време на най-големия ромски празник?

Банго Васил (Василица, Нова година по юлианския календар, Ромската Нова година) е безспорно най-големият празник, който празнуват ромите в България. Неговите корени се крият в далечното минало на етноса. Той съхранява историческата памет на ромите, въпреки че през вековете те са попили обичаи и традиции от местата, откъдето са преминавали и отсядали, и на народите, с които са съжителствали, когато са уседнали. Поради липсата на писменост историческата памет на ромите се е съхранила в устния им фолклор. В техните легенди и приказки се откриват обяснения за своеобразния им начин на живот, обичаи, разбирания за живота, етика и морал, празници.

В живота на ромския етнос в района на Радомир, основно православни християни, които спазват християнските празници, обичаи и традиции, както и в живота на ромите в цялата страна присъстват важни, дълбоко почитани традиционни празници. Един от тях е Циганската Нова Година – Банго Васил или Свети Васил, който е подчертано семеен празник и се празнува по 2 - 3 дни. Подготовката му започва седмица преди 13 януари. Основна грижа е приготвянето на ястията за трапезата и изработването на сурвакница. При различните групи роми сурвакниците изглеждат по различен начин, имат различна украса, но навсякъде се правят от дрян. Вечерта на 13 януари всички членове на семейството се събират вкъщи. Майката готви заклана птица с ориз или с картофи и най-често с кисело зеле. Докато я приготвя, мълчи. Бащата пита: “Жено, с какво пълниш пуйката?”, а тя отговаря: “Със здраве, с булки, със зетьове, с внуци и с честит живот вкъщи”.

Вечерята на 13 януари е изпълнена с богата символика. Във всяка къща се месят по три погачи: за Бога или за Банго (Свети) Васил, за къщата и за стопанина и цялата мъжка челяд на семейството. Точат се баници, баклави, младите жени чистят къщата и лъскат съдовете, всичко трябва да блести от чистота. Правят се трипластови сарми. Когато всичко е приготвено, подреждат трапезата на пода, в средата на стаята, и нареждат хляба и гозбите. Запалват свещи. По-младите целуват ръка на по-възрастните и искат прошка. Стопанинът разчупва питката, в която има златна пара, пазена и предавана от баща на първородния син. Чак тогава сядат около трапезата и започват да пият топла ракия, сварена с карамфил. Ядат, пеят, играят, веселят се.

Типична особеност на ромската традиция е, че задължително от момента, в който започва вечерята, до полунощ вратите на къщата трябва да бъдат здраво затворени - никой от семейството не излиза навън (дори в двора!) и никой външен човек не се допуска да влезе в къщата. Това е един от малкото случаи, в които ромите отказват традиционното си гостоприемство.

Посред нощ пристига Банго Васил (куцият Васил), който е пътувал три дни и се е борил с големи трудности по пътя, докато дойде. Затова е ранен, брадясал, уморен. Той е обикновено едър, гласовит, сръчен, щедър и прощаващ. Има добра дума за всеки, пожелава късмет и здраве, щастие на възрастните, а на децата раздава подаръци. Сяда за малко да уважи трапезата, а през това време стопанката слага в торбата му подаръци, които да занесе на съседите и така през цялата нощ той обикаля от къща на къща и разнася приготвените подаръци.

В полунощ, когато настъпва Васильовден и Новата година, започва сурвакането. Сурвакарите пожелават здраве, плодородие и късмет. Пожеланията им обикновено са кратки - напр. "Сурва-сурва година, догодина - пак живо и здраво". Както и в българската традиция на сурвакарите се даряват сушени плодове, бонбони, пари.

Сутринта идват на прошка омъжените дъщери със съпрузите и децата си, омъжените синове, които живеят отделно от родителите, с жените и децата си, целуват ръка на родителите и по-възрастните и искат прошка, донасят храна и подаръци и започва обща веселба за празника. На Василица сутринта децата обикалят комшийските къщи и сурвакат за здраве, благополучие, късмет и плодородие.

Независимо че като християни ромите в Радомирския регион почитат и празнуват християнската Коледа и Нова година, те празнично отбелязват и Банго Васил.

Кой е Банго Васил?

Отговор на този въпрос намираме в цигански приказки, считани за най-автентични и за свидетелство за християнизацията на някои групи роми. Те са свързани с мотива за куция овчар Банго Васил (куция Васил). Има различни версии за този персонаж, почитан като спасител на ромите. В едни от тях той спасява малкото ромче, паднало в ледените буйни води на реката. От този момент ромите празнуват името му.

В други, благоверният Банго Васил с молитвите си спасява ромите от дяволското отмъщение, затова, че във веселбата си те така се намазали с къпини, обявени от Господ за свещен плод, че „станали на черни дяволи”. Дяволът изкушил ромите да минат по моста на реката, разрушил моста и те започнали да падат в реката и да се давят. Тогава Банго Васил излязъл срещу дявола с молитва: „Махни се, Дяволе, в името на Исус Христос”. Оттеглил се дяволът и докато се молел куцият Васил, мостът пак се затворил. Ромите успели да преминат и били спасени.

Затова и до днес ромите най-много почитат Банго Васил.

Тази текст е подготвен в рамките на проекта „„Артистично ателие“, изпълняван от Община Радомир в партньорство с Институт КИОПА (България) и Артепункт Скандинавия (Норвегия) с финансовата подкрепа на Програма „Културно предприемачество, наследство и сътрудничество“ на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014-2021 г. Целта на проекта е да адресира нуждите на общината за създаване на етнически толерантна среда за развитие и популяризиране на културни инициативи на ромското малцинство, използвайки културата и изкуството като средство за развитие на умения и път към образованието. В рамките на проекта предстоят образователни срещи в различни населени места в Община Радомир, в

рамките на които на местното население ще бъде представена интересна информация за богатата и често пъти слабо познавана ромската култура. Информация за датите и местата на провеждане на срещите може да получавате на фейсбук страницата на проекта:

<https://www.facebook.com/profile.php?id=61551253152771>

